

ЗАКОН

О ЗАШТИТИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Предмет и сврха закона

Члан 1.

Овим законом уређује се заштита права на суђење у разумном року.

Сврха овог закона јесте да пружи судску заштиту права на суђење у разумном року и тиме и предупреди настајање повреда права на суђење у разумном року.

Судска заштита права на суђење у разумном року укључује и истрагу коју у кривичном поступку спроводи јавни тужилац.

Имаоци права на суђење у разумном року

Члан 2.

Право на суђење у разумном року има свака странка у судском поступку, што укључује и извршни поступак, сваки учесник по закону којим се уређује ванпарнични поступак, а оштећени у кривичном поступку, приватни тужилац и оштећени као тужилац само ако су истакли имовинскоправни захтев (у даљем тексту: странка).

Јавни тужилац као странка у кривичном поступку нема право на суђење у разумном року.

Правна средства којима се штити право на суђење у разумном року

Члан 3.

Правна средства којима се штити право на суђење у разумном року јесу:

- 1) приговор ради убрзавања поступка (у даљем тексту: приговор);
- 2) жалба;
- 3) захтев за правично задовољење.

Странка не плаћа судску таксу у поступцима у којима се штити право на суђење у разумном року. Они су хитни и имају првенство у одлучивању.

Мерила за оцену трајања суђења у разумном року

Члан 4.

При одлучивању о правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року уважавају се све околности предмета суђења, пре свега сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, природа и врста предмета суђења или истраге, значај предмета суђења или истраге по странку, понашање странака током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и законски рокови за заказивање рочишта и главног претреса и израду одлука.

II. ПРИГОВОР И ЖАЛБА

1. Заједничка правила

Члан 5.

Приговор и жалба могу да се поднесу док се поступак не оконча.

Решење о приговору и жалби не сме да утиче на чињенична и правна питања која су предмет суђења или истраге.

Решење којим се усвајају или одбијају приговор и жалба мора бити подробно образложено.

2. Приговор. Садржина приговора

Члан 6.

Поступак у коме се штити право на суђење у разумном року почиње подношењем приговора.

Приговор садржи следеће обавезне елементе:

- 1) лично или пословно име странке и њено пребивалиште, боравиште или седиште;
- 2) лично или пословно име заступника или пуномоћника странке и његово пребивалиште, боравиште или седиште;
- 3) назив суда који води поступак или пред којим се води поступак, као и назив јавног тужилаштва које спроводи истрагу;
- 4) пословни број судског предмета или предмета јавног тужилаштва;
- 5) време трајања поступка, укључујући и време трајања истраге коју спроводи јавни тужилац;
- 6) податке о предмету суђења који указују на то да суд непотребно касни с одлучивањем;
- 7) податке о предмету истраге који указују на то да јавни тужилац одуговлачи спровођење истраге;
- 8) својеручни потпис странке или заступника или пуномоћника странке.

Подношење приговора. Поступак по приговору

Члан 7.

Странка подноси приговор суду који води поступак или суду пред којим се води поступак ако сматра да је јавни тужилац повредио њено право.

Поступак по приговору води председник суда, који и одлучује о приговору. Годишњим распоредом послова он може одредити једног судију или више судија да поред њега воде поступак и одлучују о приговорима.

Усмена расправа се не одржава, а на остала питања сходно се примењује закон којим се уређује ванпарнични поступак.

Председник суда дужан је да одлучи о приговору у року од два месеца од дана пријема приговора.

Одлучивање о приговору без испитног поступка

Члан 8.

Председник суда решењем одбацује или одбија приговор без испитног поступка, или води испитни поступак.

Приговор се одбацује ако одсуство неког обавезног елемента приговора онемогућава да се по њему поступа, затим ако је приговор поднело неовлашћено лице или ако је преурањен. Против решења о одбацивању приговора није дозвољена жалба.

Приговор се одбија без испитног поступка ако је, с обзиром на трајање поступка које је наведено у приговору, очигледно неоснован.

Испитни поступак

Члан 9.

Испитни поступак почиње тиме што председник суда захтева од судије, или председника већа (у даљем тексту: судија), или од јавног тужиоца, да му достави извештај у року од 15 дана. Он може скратити тај рок ако је реч о поступку у коме је посебним законом одређено хитно поступање.

Извештај садржи изјашњење о развоју поступка у времену и предлог рока у коме поступак може да се оконча.

Председник суда може захтевати да му се доставе списи предмета ако, с обзиром на садржину приговора, сматра да их треба проучити.

Одлучивање о приговору после испитног поступка

Члан 10.

Председник суда проучава извештај и списе предмета и примењује мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4).

После тога, решењем приговор одбија или га усваја и утврђује повреду права на суђење у разумном року.

Судија и јавни тужилац немају право на жалбу против решења којим се приговор усваја.

Налози судији

Члан 11.

У решењу којим се приговор усваја и утврђује повреда права на суђење у разумном року председник суда указује судији или јавном тужиоцу на разлоге због којих је повређено право странке и налаже судији процесне радње које делотворно убрзавају поступак.

Истим решењем председник суда одређује и рок у коме је судија дужан да предузме наложене процесне радње, а који не може бити краћи од 15 дана, нити дужи од четири месеца, и примерен рок у коме га судија извештава о предузетим радњама.

У зависности од околности, а посебно ако је поступак хитан, председник суда може одредити првенство у одлучивању, затим одузети предмет судији и доделити га другом, ако је право странке повређено због преоптерећености или дужег одсуства судије.

Налози јавном тужиоцу који спроводи истрагу

Члан 12.

Председник суда доставља непосредно вишем јавном тужиоцу и странци извештај јавног тужиоца и решење којим је приговор усвојен и утврђено да је јавни тужилац повредио право на суђење у разумном року.

Непосредно виши јавни тужилац дужан је да у року од осам дана од дана пријема решења донесе обавезно упутство којим јавном тужиоцу налаже процесне радње које делотворно убрзавају поступак. У обавезном упутству он одређује и рок у коме је јавни тужилац дужан да предузме наложене процесне радње, а који не може бити краћи од 15 дана, нити дужи од четири месеца, и примерен рок у коме га јавни тужилац извештава о предузетим радњама.

Обавезно упутство доставља се и председнику суда и странци.

Право на нови приговор

Члан 13.

Странка чији је приговор одбијен, а која није поднела жалбу, може да поднесе нови приговор када истекну четири месеца од дана пријема решења о одбијању приговора, странка чији је приговор одбијен, а која је поднела жалбу која је одбијена када истекну четири месеца од дана пријема решења о одбијању жалбе, а странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу – када истекне пет месеци од дана пријема решења о усвајању приговора.

Странка чија је жалба усвојена, и странка чији је приговор усвојен, а жалба одбијена, могу да поднесу нови приговор одмах после истека рока у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме делотворне процесне радње.

Ограничења права на подношење новог приговора не важе у поступку у коме су предложени или одређени притвор или привремена мера, у извршном поступку и у поступку против малолетника.

Странка чији су приговор или жалба одбачени може одмах поднети нови приговор.

3. Жалба. Разлози за жалбу

Члан 14.

Странка има право на жалбу ако је њен приговор одбијен или ако председник суда о њему не одлучи у року од два месеца од дана пријема приговора.

Жалба може да се поднесе и ако је приговор усвојен, али непосредно виши јавни тужилац није донео обавезно упутство у року од осам дана од дана пријема решења председника суда, затим ако председник суда или непосредно виши јавни тужилац није наложио судији или јавном тужиоцу процесне радње које делотворно убрзавају поступак, или ако судија или јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен.

Поред осталог, жалба садржи исте обавезне елементе као приговор.

Рок за жалбу

Члан 15.

Ако председник суда није одлучио о приговору, жалба се подноси у року од осам дана од дана када је истекао рок од два месеца од дана пријема приговора.

Ако је приговор одбијен, жалба се подноси у року од осам дана од дана када је странка примила решење о одбијању приговора.

Ако је приговор усвојен, а странка има право на жалбу (члан 14. став 2), жалба се подноси у року од осам дана:

1) од дана истека рока у коме је непосредно виши јавни тужилац био дужан да донесе обавезно упутство – ако се жалба подноси зато што непосредно виши јавни тужилац није донео обавезно упутство;

2) од дана када је странка примила решење – ако се жалба подноси зато што председник суда није судији наложио процесне радње које делотворно убрзавају поступак;

3) од дана када је странка примила обавезно упутство – ако се жалба подноси зато што непосредно виши јавни тужилац није наложио јавном тужиоцу процесне радње које делотворно убрзавају поступак;

4) од дана истека рока у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене процесне радње – ако се жалба подноси зато што судија или јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен.

Надлежност за одлучивање о жалби

Члан 16.

Жалба се подноси председнику суда који је одлучивао о приговору.

Он одмах доставља председнику непосредно вишег суда жалбу и списе предмета. Председник непосредно вишег суда води поступак по жалби и одлучује о њој.

Ако поступак у коме странка сматра да је повређено њено право на суђење у разумном року води Врховни касациони суд, поступак по жалби води и о жалби одлучује веће од три судије Врховног касационог суда.

Председник непосредно вишег суда може годишњим распоредом послова одредити једног судију или више судија да поред њега воде поступак и одлучују о жалбама.

Одлучивање о жалби без испитног поступка

Члан 17.

Председник непосредно вишег суда решењем одбацује или одбија жалбу без испитног поступка, или води испитни поступак.

Жалба се одбацује ако је непотпуна, ако ју је поднело неовлашћено лице, ако је преурањена, неблаговремена, ако се лице одрекло права на жалбу или ако је повукло жалбу, или нема правни интерес за њу. Жалба је непотпуна ако није потписана или ако из њене садржине не може да се утврди које решење се побија.

Против решења о одбацивању жалбе није дозвољена жалба.

Жалба се одбија без испитног поступка ако је, с обзиром на трајање поступка које је наведено у жалби, очигледно неоснована.

Одлучивање о жалби после испитног поступка

Члан 18.

Председник непосредно вишег суда разматра списе предмета и примењује мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4).

После тога, решењем одбија жалбу и потврђује првостепено решење, усваја жалбу и преиначава првостепено решење, усваја жалбу и одлучује о приговору, или усваја жалбу и доставља је надлежном јавном тужиоцу (члан 19).

Председник непосредно вишег суда може, у зависности од околности, а посебно ако је поступак хитан, одредити првенство у одлучивању, затим наложити председнику суда коме је поднесен приговор да одузме предмет судији и додели га другом, ако је право странке повређено због преоптерећености или дужег одсуства судије.

Ако је жалба поднета зато што председник суда није одлучио о приговору, при доношењу решења којим одлучује о приговору председник непосредно вишег суда има иста права и обавезе као председник суда коме је поднет приговор (чл. 8-11).

Налози јавном тужиоцу који спроводи истрагу

Члан 19.

Председник непосредно вишег суда који преиначи првостепено решење о одбијању приговора поднетог зато што странка сматра да је њено право повредио јавни тужилац, и утврди повреду, доставља своје решење непосредно вишем јавном тужиоцу од оног јавног тужиоца коме се доставља решење председника суда о усвајању приговора (члан 12. став 1).

Истом јавном тужиоцу председник непосредно вишег суда доставља жалбу и решење о усвајању жалбе зато што председник суда није о приговору одлучио у року од два месеца од пријема приговора, или зато што јавни тужилац није донео обавезно упутство, или зато што непосредно виши јавни тужилац није јавном тужиоцу наложио процесне радње које делотворно убрзавају поступак, или зато што јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен.

Јавни тужилац коме је председник непосредно вишег суда доставио своје решење има иста права и обавезе као јавни тужилац коме је председник суда доставио решење о усвајању приговора (члан 12. став 2).

Остала правила о поступку по жалби. Рок за одлучивање по жалби

Члан 20.

Жалба се не доставља на одговор, а усмена расправа се не одржава.

На остала питања сходно се примењује закон којим се уређује ванпарнични поступак.

Председник непосредно вишег суда дужан је да одлучи о жалби у року од 30 дана од дана пријема жалбе.

Надлежни јавни тужилац (члан 19) дужан је да донесе обавезно упутство у року од осам дана од дана када му је председник непосредно вишег суда доставио решење о преиначењу или решење којим се жалба усваја.

Искључење жалбе

Члан 21.

Против решења председника непосредно вишег суда о жалби није дозвољена жалба.

III. ЗАХТЕВ ЗА ПРАВИЧНО ЗАДОВОЉЕЊЕ

1. Стицање права на правично задовољење

Члан 22.

Право на правично задовољење има странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу, затим странка чија је жалба одбијена уз потврђивање првостепеног решења о усвајању приговора и странка чија је жалба усвојена.

Странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу и странка чија је жалба одбијена уз потврђивање првостепеног решења о усвајању приговора стиче право на правично задовољење када истекне рок у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене процесне радње, а странка чија је жалба усвојена – када прими решење о усвајању жалбе.

2. Врсте правичног задовољења

Члан 23.

Врсте правичног задовољења јесу:

1) право на исплату новчаног обештећења за неимовинску штету која је странци изазвана повредом права на суђење у разумном року (у даљем тексту: новчано обештећење);

2) право на објављивање писмене изјаве Државног правобранилаштва (у даљем тексту: Правобранилаштво) којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року;

3) право на објављивање пресуде којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року.

Одговорност Републике Србије за неимовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна.

При одлучивању о правичном задовољењу, Правобранилаштво и судови везани су решењима председника судова којима је утврђена повреда права странке на суђење у разумном року.

3. Покушај поравнања с Правобранилаштом.

Могућност подношења предлога за поравнање

Члан 24.

Странка може, али не мора, да поднесе Правобранилаштуру предлог за поравнање у року од шест месеци од дана када је стекла право на правично задовољење.

У предлогу за поравнање странка наводи да ли тражи исплату новчаног обештећења или издавање и објављивање писмене изјаве Правобранилаштва којом се утврђује да је било повређено њено право на суђење у разумном року, или и једно и друго.

Правобранилаштво покушава да постигне споразум са странком у року од два месеца од дана пријема предлога за поравнање. Ако споразум буде постигнут, оно закључује са странком вансудско поравнање које представља извршну исправу.

Правобранилаштво је дужно да се у поступку поравнања креће у висини новчаног обештећења одређеног овим законом (члан 30. став 1).

Странка је слободна да у свако доба писмено одустане од покушаја поравнања.

4. Објављивање писмене изјаве Правобранилаштва којом се утврђује да је странци било повређено право

Члан 25.

Правобранилаштво може, после процене да ли је правично задовољење за неимовинску штету могуће и ако се само објави писмена изјава којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року, предложити странци да јој, уместо исплате новчаног обештећења, изда и објави писмену изјаву којом се утврђује да јој је било повређено право.

Код теже повреде права на суђење у разумном року Правобранилаштво може, на захтев странке да изда и објави писмену изјаву, као и да странци исплати новчано обештећење.

Писмена изјава којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року садржи њено лично или пословно име и пребивалиште, боравиште или седиште, лично или пословно име заступника или пуномоћника странке и његово пребивалиште, боравиште или седиште, назив суда или јавног тужилаштва који су повредили право странке на суђење у разумном року, пословни број судског предмета, односно предмета јавног тужилаштва, и изричиту изјаву којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року.

Правобранилаштво издаје странци писмену изјаву у облику вансудског поравнања и објављује је у „Службеном гласнику Републике Србије”.

5. Тужба за новчано обештећење. Претпоставке за тужбу

Члан 26.

Странка може да поднесе тужбу против Републике Србије за новчано обештећење у року од једне године од дана када је стекла право на правично задовољење.

Тужба није дозвољена док траје покушај поравнања с Правобранилаштва, нити ако су странка и Правобранилаштво закључили поравнање.

Поступак по тужби

Члан 27.

Независно од врсте и висине тужбеног захтева, у поступку пред судом сходно се примењују одредбе о споровима мале вредности из закона којим се уређује парнични поступак.

Суд не може досудити новчано обештећење у висини већој од оне одређене овим законом (члан 30. став 1).

Ревизија није дозвољена.

Стварна и месна надлежност судова

Члан 28.

За одлучивање по тужби месно је надлежан основни суд на чијем подручју тужилац има пребивалиште, боравиште или седиште.

Ако тужилац нема пребивалиште, боравиште или седиште у Републици Србији, месно је надлежан основни суд који има седиште у месту седишта суда који је утврдио повреду права на суђење у разумном року.

6. Пресуда којом се утврђује да је странци било повређено право

Члан 29.

Код теже повреде права на суђење у разумном року суд може, на захтев странке да донесе и објави пресуду којом се утврђује да је странци било повређено право, као и да јој досуди новчано обештећење.

Пресуда којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року садржи следеће податке о странци: њено лично или пословно име, затим пребивалиште, боравиште или седиште странке, лично или пословно име заступника или пуномоћника странке и његово пребивалиште, боравиште или седиште, и датум рођења ако га је странка навела у тужби.

Суд, односно јавно тужилаштво који су повредили право странке објављују правноснажну пресуду суда у „Службеном гласнику Републике Србије” о свом трошку.

7. Висина новчаног обештећења

Члан 30.

Новчано обештећење признаје се у висини од 300 евра до 3.000 евра у динарској противвредности на дан исплате према средњем курсу Народне банке Србије по предмету.

При одређивању висине новчаног обештећења, Правобранилаштво и суд примењују мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4), пре свега сложеност предмета суђења или истраге, поступање надлежног државног органа и странке током поступка и значај предмета суђења или истраге по странку.

8. Тужба за накнаду имовинске штете

Члан 31.

Странка може да поднесе тужбу против Републике Србије за накнаду имовинске штете изазване повредом права на суђење у разумном року, у року од једне године од дана када је стекла право на правично задовољење.

Поред одредаба закона којим се уређују облигациони односи, суд примењује и мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4).

Одговорност Републике Србије за имовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна.

9. Исплата новчаног обештећења и накнаде имовинске штете

Члан 32.

Новчано обештећење и накнаду имовинске штете исплаћује суд или јавно тужилаштво који су повредили право на суђење у разумном року.

Обезбеђивање средстава за исплату

Члан 33.

Средства за исплату новчаног обештећења и накнаду имовинске штете обезбеђују се из буџета Републике Србије, у оквиру средстава која су намењена покрићу текућих расхода судова и јавних тужилаштава, од којих се изузимају расходи за запослене и текуће одржавање објеката и опреме.

IV. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Однос Закона о уређењу судова и овог закона

Члан 34.

Поступак за заштиту права на суђење у разумном року који је до ступања на снагу овог закона покренут према Закону о уређењу судова („Службени гласник РС”, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 – др. закон, 78/11 – др. закон, 101/11 и 101/13) наставља се према том закону.

Овај закон примењује се на судске поступке који још нису окончани у време покретања поступка за заштиту права према овом закону, ако је евентуална повреда права на суђење у разумном року настала пре почетка примене одредаба чл. 8а-8в Закона о уређењу судова, а о њој није одлучивао Уставни суд у поступку о уставној жалби.

Овај закон примењује се и на судске поступке који још нису окончани у време покретања поступка за заштиту права према овом закону, ако је евентуална повреда права на суђење у разумном року настала после престанка важења одредаба чл. 8а-8в Закона о уређењу судова.

Могућност поравнања и тужбе ако се води поступак пред Европским судом за људска права

Члан 35.

Лица која су Европском суду за људска права поднела представку због тога што сматрају да је повређено њихово право на суђење у разумном року, о којој није донета одлука о прихватљивости или основаности, могу у року од

шест месеци од дана ступања на снагу овог закона да поднесу Правобранилаштву предлог за поравнање о новчаном обештећењу, уз навођење датума предаје представке Европском суду за људска права и броја представке у предлогу за поравнање. Закључено поравнање представља извршну исправу.

Уместо предлога за поравнање или пошто одустане од покушаја поравнања, странка може у року од једне године од дана ступања на снагу овог закона да поднесе тужбу за новчано обештећење против Републике Србије суду који је надлежан по овом закону. Тужба није дозвољена ако странка и Правобранилаштво закључе поравнање.

Независно од врсте и висине тужбеног захтева, у поступку пред судом сходно се примењују одредбе о споровима мале вредности из закона којим се уређује парнични поступак и одредбе овог закона.

Престанак важења појединих одредаба других закона

Члан 36.

Даном ступања на снагу овог закона престају да важе:

1) одредбе чл. 8а-8в Закона о уређењу судова („Службени гласник РС”, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 – др. закон, 78/11 – др. закон, 101/11 и 101/13);

2) одредба члана 82. став 2. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС”, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – УС).

Завршна одредба

Члан 37.

Овај закон ступа на снагу 1. јануара 2016. године.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

I. УСТАВНИ ОСНОВ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКОНА

Устав Републике Србије под насловом „Право на правично суђење” предвиђа: „Свако има право да независан, непристрастан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега” (члан 32. став 1. Устава). Формулација је готово у целини преузета из Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (даље Конвенција): „Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона” (члан 6. став 1. реченица прва Конвенције). Устав прописује да: „Свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале” (члан 22. став 1. Устава). Свако, дакле, има право и на судску заштиту права на разумно суђење. Конвенција, која је део правног поретка Републике Србије (члан 194. став 2. реченица прва Устава), предвиђа, под насловом „Право на делотворни правни лек”: „Свако коме су повређени права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира на то јесу ли повреду извршила лица која су поступала у службеном својству” (члан 13. Конвенције), што значи да гарантује делотворан правни лек и за случај повреде права на суђење у разумном року.

Право на суђење у разумном року је људско право. „Уставом се јемче, и као таква, непосредно се примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима. Законом се може прописати начин остваривања ових права само ако је то Уставом изричито предвиђено или ако је то неопходно за остварење појединог права због његове природе, при чему закон ни у ком случају не сме да утиче на суштину зајемченог права” (члан 18. став 2. Устава). Право на суђење у разумном року не може да се непосредно оствари на основу уставне норме и неопходно је да се законом пропише начин његове заштите.

II. РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКОНА

Право на судску заштиту само по себи није довољно ако није заштићено додатним правима која поспешују његову делотворност. Тешко је, готово немогуће, говорити о поштовању права на судску заштиту ако се суди дуго и споро, ако се одуговлачи, толерише неажурност странака и других учесника у поступку, ако су честе промене система уређења судова итд. Право на суђење у разумном року јесте елемент, дериват права на судску заштиту.

С друге стране, право на суђење у разумном року остаје без дејства ако се не гарантује, не оживотвори. Пре свега, то се чини процесним законима који треба да стимулишу делотворан и брз поступак. Потом, то се постиже и растерећењем надлежности судова, које треба да омогући да се судови више посвете судећим стварима (закони којима се уређује јавно бележништво, посредовање у решавању спорова, вансудско извршење итд.), или повећањем броја судија и судијских помоћника. Коначно, право на разумно суђење

казуизира се и законским одредбама које се налазе мимо процесних закона, у законима којима се уређује положај судова и судија (Хрватска и Србија), али све чешће и у посебним законима (Немачка, Италија, Пољска, Чешка, Словачка, Словенија, Црна Гора итд.).

Изузев уставне жалбе, право на суђење у разумном року готово никако није било штићено у Србији до 2013. године. Његова заштита скромно се помаља у Закону о уређењу судова и Закону о судијама, у нормама које уређују надзорна права председника суда и председника непосредно вишег суда (судска управа), или надзорна права Министарства правде (правосудна управа), делом у одредбама о дисциплинској одговорности судија итд. Дакле, изузев уставне жалбе, странка није имала готово никаква права да сама захтева заштиту права на суђење у разумном року, већ се то препуштало судској и правосудној управи и њиховој дискреционој оцени. Једини инструмент који је, поред уставне жалбе, странци стајао на располагању јесте подношење притужбе, али је тај поступак био недовољно уређен.

Србија је изгубила пред Европским судом за људска права бројне спорове који су против ње вођени због повреде права на суђење у разумном року. Еволуција праксе Европског суда за људска права (у даљем тексту користи се и реч Суд) у случајевима против Србије показује како је Суд, од става да не постоје било каква правна средства којима се штити право на правично суђење, постепено заузео став да је уставна жалба делотворно правно средство и ширио оцену о њеној делотворности сходно изменама у пракси Уставног суда.

Пресуда В. А. М. против Србије од 13. марта 2007, представка поднета 28. октобра 2005. године

Једна од првих пресуда у којој је утврђено дуго трајање поступка јесте пресуда В. А. М. против Србије донета 13. марта 2007, која је показала да подносиатељка у парничном поступку, тј. породичном спору, није имала делотворан правни лек за убрзање поступка. Пресудом је утврђена повреда члана 6. став 1, чл. 8. и 13. Конвенције. У пресуди В. А. М. против Србије Европски суд за људска права закључио је да у правном систему Србије грађани немају на располагању „делотворни правни лек” ради заштите „права на суђење у разумном року” које је гарантовано чланом 13. Конвенције („право на делотворни правни лек пред домаћим властима”) у вези с чланом 6. став 1. Конвенције („право на суђење у разумном року”). Није постојао механизам који би омогућио координирану активност судских органа, и то поступајућих судија у више различитих поступака, надлежног Центра за социјални рад, као и органа Министарства унутрашњих послова. Из те „парализе државног апарата” проистекле су несагледиве штетне последице. Једна од њих која се не може надокнадити јесте онемогућавање међусобног контакта детета и мајке, иако су дете и мајка према Уставу Републике Србије две посебно заштићене категорије. Дете није видело мајку осам година. Ово противправно стање било је иницирано одвођењем детета од мајке (која је ХИВ позитивна) без њеног пристанка (дете је одвео отац). Државни органи били су дужни да, по сазнању те чињенице, отклоне противправно стање. Према оцени Суда, мајка је предузела све на шта је, према међународним и унутрашњим правним прописима, била овлашћена да чини, како би видела своје дете. Поступак је започет 11. фебруара 1999. пред Четвртим општинским судом у Београду и до подношења представке Европском суду за људска права није окончан. Европски суд за људска права образложио је свој став поводом кршења члана 13. Конвенције. Наведени члан јемчи делотворан правни лек пред националним властима против кршења свих права и слобода зајемчених Конвенцијом, укључујући ту и право на расправу у разумном року на основу члана 6. став 1.

Конвенције. Суд је, осим тога, констатовао да је правни лек у погледу дужине поступка „делотворан” ако се може применити или за убрзање поступка пред судовима пред којима се о том предмету одлучује, или ако странци може да пружи адекватно правно задовољење за кашњења која су се већ догодила. У пресуди у случају В. А. М. против Србије, Европски суд за људска права, између осталог, констатује: „Коначно, суд наглашава да је савршено неспорно да је, у апсолутном смислу, најбоље решење превенција, као и у многим другим областима. Ако је правосудни систем мањкав у погледу захтева за разумни рок из члана 6. став 1. Конвенције, најделотворније решење јесте правни лек чији је циљ убрзање поступка, како би се спречило да поступак постане прекомерно дуг. Такав правни лек има неспорну предност над правним леком који пружа само компензацију, будући да он истовремено спречава и закључак о сукцесивним повредама у вези са истим поступком и не поправља само штету нанету кршењем права а posteriori, како то чини компензаторни правни лек.”

Пресуда Цветковић од 10. јуна 2008, представка поднета 2004. године

У пресуди Цветковић, Европски суд за људска права такође је утврдио да подносилац није имао делотворан правни лек у вези с предугим трајањем парничног поступка – радног спора. Суд је утврдио да је подносилац исцрпео сва делотворна правна средства у складу са чланом 35 (1) Конвенције. Наиме, у време када је представка поднета (тај тренутак је битан за процену испуњености услова да ли су исцрпена домаћа правна средства), подносилац није имао могућност обраћања Уставном суду, па се од њега није могло очекивати да то учини после три године и седам месеци од када је поднео представку Европском суду за људска права (став 42. пресуде).

Пресуда ЕВТ против Србије од 21. јуна 2007, представка поднета 2004. године

У питању је једна од пресуда у којој је утврђен пропуст државе да изврши пресуду која је донета још 1996. године. Европски суд за људска права утврдио је да подносилац представке није имао делотворан правни лек (ст. 34–38) како би убрзао извршни поступак. Суд је у вези са исцрпеношћу домаћих правних лекова у смислу члана 35. став 1. Конвенције подсетио да је сврха тог правила да пружи државама уговорницама могућност да спрече или исправе наводне повреде Конвенције. Међутим, морају се истрпети само правни лекови који су делотворни. Обавеза је Владе која тврди да домаћи правни лекови нису црпили да докаже да је правни лек био делотворан, доступан и у теорији и пракси у релевантно време. На подносиоцу представке је да утврди да је правни лек који је држава понудила био исцрпен или је из неког разлога био неодговарајући и неделотворан у посебним околностима предмета, или су постојале посебне околности које га ослобађају испуњавања тог услова (став 36. пресуде). Даље у ставу 38. исте пресуде, Европски суд за људска права примећује да је одлучујуће питање да ли постоји или не могућност да подносилац представке добије непосредну и брзу накнаду, а не посредну заштиту права загарантованих чланом 6. Конвенције. Суд закључује да ће правни лек бити делотворан ако се може употребити за убрзање предметног поступка или ако се страни у спору обезбеди одговарајућа накнада за кашњења која су се већ десила (Дудла против Пољске, ст. 157–159). Европски суд за људска права је, оцењујући делотворност правних лекова које је Влада навела, приметио да притужба Надзорном одбору Врховног суда с циљем да се убрза извршни поступак, иако директно доступна подносиоцу представке, не би била ништа више него само информација која је поднета вишој инстанци са дискреционим правом да виша инстанца искористи своја овлашћења по свом нахођењу. Чак и да је Надзорни одбор покренуо поступак као одговор на жалбу

подносиоца, подносилац не би био странка у том поступку, већ би у најбољем случају о њему био само обавештен (став 39).

Пресуда Винчић и др. против Србије од 1. децембра 2009, представка поднета у периоду октобар 2006. – октобар 2007. године.

Европски суд за људска права оцењивао је делотворност уставне жалбе. Предмет се односио на различиту праксу Окружног суда у Београду и с тим у вези повреду права на правично суђење. Европски суд за људска права приметио је да, док би одређена одступања у тумачењу могла да буду прихваћена као природно својствена сваком судском систему, какав је и српски, заснован на мрежи првостепених и другостепених судова надлежних на одређеној територији, у овом конкретном случају противречна тумачења потекла су од суда исте територијалне надлежности, какав је Окружни суд у Београду који је крајња инстанца у конкретном случају. Та противречна тумачења изазвала су неусаглашено одлучивање о тужбеним захтевима које је поднело више лица у идентичној правној ситуацији, чак и након усвајања правног схватања Окружног суда од 27. септембра 2006. године. Пошто противречности нису биле институционално отклоњене, све то је створило стање сталне несигурности, што је заузврат морало умањити поверење јавности у суд, које је једно од суштинских компоненти државе засноване на владавини права. Због тога је Европски суд за људска права, не сматрајући прикладним да се изјашњава у погледу тога какав је требало да буде исход парница подносилаца, сматрао да је у конкретном случају судска несигурност ова лица лишила правичног суђења пред Окружним судом у Београду. Због тога је дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције (став 56. пресуде). Суд је у овом предмету узео, између осталог, у обзир одговарајуће одредбе Устава Републике Србије – члан 32. став 1: „Свако има право на [...] (правично суђење пред) [...] судом судом... (приликом одлучивања) [...] о његовим (или њеним) правима и обавезама [...]”, као и одредбе члана 170: „Уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту”. У вези са исцрпеношћу домаћих правних средстава у ставу 48. Пресуде, Европски суд за људска права подсећа да правило о исцрпљивању домаћих правних средстава из члана 35. став 1. Конвенције захтева да подносиоци представки прво искористе правна средства предвиђена домаћим правним системом, да је правно средство било доступно, да је могло да обезбеди накнаду у односу на притужбе подносиоца представке и понуди реалне изгледе за успех. Суд даље примећује да примена „правила исцрпености” мора, такође, узети у обзир и контекст. Према томе, он признаје да се члан 35. став 1. Конвенције мора примењивати с одређеним степеном флексибилности и без претераног формализма, делотворно правно средство мора чинити део нормалног процеса накнаде и не може бити дискреционог карактера. Према томе, подносилац представке мора бити у могућности да поступак покрене непосредно, а не да се ослања на добру вољу државног органа. Ако постоји више доступних делотворних средстава, на подносиоцу представке је да изабере које ће средство следити како би се придржавао захтева из члана 35. став 1. Конвенције. У ставу 51. пресуде, Европски суд за људска права разматра правне системе који предвиђају уставну заштиту основних људских права и слобода, као што је правни систем у Србији. С тим у вези он подсећа да је оштећени појединац обавезан да провери обим те заштите (Мразовић против Босне и Херцеговине – одлука, број 13628/03, 16. мај 2006. године). С обзиром на овлашћење Уставног суда и његову праксу, као и надлежност Комисије за накнаду штете (видети члан 89. став 3. и члан 90. Закона о Уставном суду),

Европски суд за људска права је мишљења да уставну жалбу треба, у начелу, сматрати делотворним домаћим средством у смислу значења члана 35. став 1. Конвенције у вези са свим представкама поднетим почев од 7. августа 2008, као датума када су прве мериторне одлуке Уставног суда о основаности наведених жалби објављене у „Службеном гласнику” тужене државе (Србије). У случају Винчић и др., подносиоци представки поднели су своје представке Европском суду за људска права пре тог датума и пошто се питање исцрпености домаћих правних средстава уобичајено одређује позивањем на датум када је представка поднета, Европски суд за људска права сматра да подносиоци представки заиста нису имали обавезу да исцрпе овај посебан пут накнаде пре обраћања Стразбуру.

Дакле, пресудом Винчић и др. Европски суд за људска права установио је да се уставна жалба у принципу сматра делотворном за све представке које су поднете после 7. августа 2008. године.

Одлуком Видаковић против Србије, број 16231/07 од 24. маја 2011. године, Европски суд за људска права потврдио је став о делотворности уставне жалбе. У представци коју је поднео Европском суду за људска права подносилац је истакао да је поступак пред домаћим судовима трајао прекомерно дуго, због чега се позвао на повреду члана 6. став 1. Конвенције. Одлука Европског суда за људска права да представку одбаци као недопуштену потврђује још једном делотворност уставне жалбе у вези са дужином трајања судских поступака. Наиме, подносилац се поводом дужине трајања спора за накнаду штете пред судовима опште надлежности 8. јануара 2008. обратио уставном жалбом Уставном суду. Одлуком од 22. децембра 2009. Уставни суд је утврдио да је подносиоцу повређено право на суђење у разумном року, па је наложио надлежном домаћем суду да што је могуће пре оконча предметни поступак. Осим тога, Уставни суд је, сходно овлашћењу из члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, утврдио да подносилац има право на накнаду нематеријалне штете због дужине поступка, а у складу с чланом 90. истог закона. Почетком марта 2010. подносилац је поднео захтев за накнаду нематеријалне штете Комисији за накнаду штете, тражећи 350.000,00 динара на име штете, да би убрзо овај захтев прецизирао на 3.500.000,00 динара. У јуну 2010. још једном је повисио захтев, да би у септембру исте године, сходно члану 90. Закона о Уставном суду покренуо посебну парницу, јер није добио никакав одговор од Комисије за накнаду штете. Убрзо након тога, 14. октобра 2010. Комисија је подносиоцу на име нематеријалне штете понудила износ од 50.000,00 динара, који је он одбио да прихвати. Поводом оваквог поступања Уставног суда, Европски суд за људска права најпре је констатовао да је Уставни суд утврдио повреду права на суђење у разумном року, чиме је задовољио први услов из праксе Суда. Други услов из праксе Суда односи се на адекватност и довољност досуђене накнаде за утврђену повреду. У вези с тим Суд је приметил да је понуђени износ накнаде од 50.000,00 динара нижи у поређењу са износима које Суд досуђује (видети почетак става 31. одлуке), али његова адекватност процењује се у зависности од околности сваког случаја. У конкретном случају, Европски суд за људска права имао је у виду да је подносиоцу накнада понуђена за мање од четири месеца од подношења његовог коначног захтева Комисији (Европски суд за људска права овде је у обзир узео месец јун 2010, када је подносилац последњи пут прецизирао свој захтев, а не март 2010, када је захтев првобитно истакнут пред Комисијом). Такође, понуђени износ процењен је у контексту животног стандарда у Србији, као и чињенице да се накнада пред домаћим судом знатно брже досуђује, него у поступцима пред Судом према члану 41. Конвенције (Европски суд за људска права био је самокритичан). Осим тога, Суд је имао у виду да је Уставни суд наложио суду опште надлежности да што је могуће пре оконча поступак, а овај

је то учинио за мање од два месеца од доношења одлуке Уставног суда (ст. 30. и 32. у вези са ст. 11. и 13. одлуке). Дакле, у конкретном случају Европски суд за људска права ценио је активност већег броја домаћих органа. У првом реду, Уставног суда (у погледу утврђивања повреде и налога за плаћање накнаде нематеријалне штете и налога за убрзање поступка), затим Комисије за накнаду штете (у погледу брзине досуђивања накнаде и адекватности висине накнаде), као и суда опште надлежности (у вези са спровођењем налога Уставног суда за убрзање поступка). При томе, поступак пред Уставним судом трајао је скоро две године.

Међутим, такав став Европског суда за људска права није се односио на представке поднете због неизвршења правноснажних пресуда донетих против предузећа с већинским друштвеним капиталом.

Одлука Чекрлић и Милуновић од 17. маја 2011, представке поднете 15. децембра 2008. године

Европски суд за људска права разматрао је делотворност уставне жалбе и установио: „61. [...] Суд подсећа на своју устаљену судску праксу у смислу да се Тужена држава доследно сматра одговорном *ratione personae* за неизвршење пресуда донетих против предузећа с већинским друштвеним капиталом, што подразумева да српски органи могу, тим пре, бити одговорни и у вези с оним предузећима где је касније дошло до промене акцијског капитала, што за последицу има претежан државни и друштвени капитал. Даље, у оквиру горе цитиране праксе Суда, кад год се утврде повреде Конвенције и/или Протокола број 1, подносиоцима представки досуђује се накнада материјалне и нематеријалне штете, при чему се од Тужене државе захтева да из сопствених средстава исплати износе досуђене правоснажним домаћим пресудама.”

Одлука Маринковић од 29. јануара 2013, представка поднета 30. децембра 2010. године

После промене праксе Уставног суда који је у складу с праксом Европског суда за људска права подносиоцима уставне жалбе досуђивао не само накнаду нематеријалне штете већ и износ досуђен правоснажном пресудом донетом против друштвених предузећа, Европски суд за људска права констатовао је делотворност уставне жалбе и за ту групу предмета – у погледу предузећа у стечају. Такав став је изнет у Одлуци Маринковић. Наиме, у овој одлуци Европски суд за људска права анализирао је ставове и праксу Уставног суда која се разликовала у зависности од тога да ли је предузеће дужник било у стечају, или у поступку реструктурирања. У свим одлукама Уставног суда које су се односиле на дугове друштвених предузећа у реструктурирању, Уставни суд је одбацио захтеве тужилаца за накнаду материјалне штете на име опредељених износа досуђених предметним домаћим пресудама, док је у погледу предузећа у стечају, државу обавезивао да исплати из сопствених средстава износе досуђене домаћим пресудама. У погледу исцрпености домаћих правних лекова држава је истицала да, с обзиром на праксу Уставног суда, представку треба одбацити због неисцрпености уставне жалбе. Узимајући у обзир свој став изражен у Одлуци Чекрлић и Милуновић, Европски суд за људска права сматрао је да би у предмету као што је предмет подносиоца представке, свеобухватна уставна накнада, поред утврђивања повреде где је то зајемчено, морала да обухвати накнаду и материјалне и нематеријалне штете. Европски суд за људска права нагласио је (став 65) да је јасно да се, без обзира на то што је уставна жалба начелно делотворно домаће правно средство у оквиру значења члана 35. став 1. Конвенције у вези са свим поднетим представкама [против Србије], почев од 7. августа 2008. године (Винчић и др. против Србије, став 51), овај конкретан

пут накнаде не може сматрати делотворним у вези с предметима који подразумевају притужбе као што су оне које су изнеле подносиоце представке. Европски суд за људска права закључио је да се уставна жалба још не може сматрати делотворном у случајевима који укључују одговорност Тужене државе за неизвршење пресуда против друштвених предузећа у поступку реструктурирања. С друге стране, у вези с неизвршењем правоснажних пресуда донетих против друштвених предузећа у поступку стечаја и/или оних која су престала да постоје, Суд закључује да је Уставни суд ускладио свој приступ с релевантном праксом Суда. Према томе, у предметима ове врсте, уставну жалбу би, у принципу, требало сматрати делотворним домаћим правним средством у оквиру значења члана 35. став 1. Конвенције у вези са свим представкама поднетим од 22. јуна 2012. надаље, као датума када је прва одлука Уставног суда у којој је Туженој држави наложено да, из сопствених средстава, исплати износе досуђене правоснажном домаћом пресудом донетом против друштвеног предузећа објављена у „Службеном гласнику” Тужене државе.

Одлука Феризовић против Србије од 26. новембра 2013. године

Овом одлуком Европски суд за људска права утврдио је да се од 4. октобра 2013. уставна жалба може сматрати делотворним правним средством, у оквиру значења члана 35. став 1. Конвенције, и у вези с неизвршавањем пресуда против друштвених/државних предузећа у поступку реструктурирања. Дакле, сви који желе да се обрате Европском суду за људска права у вези с неизвршењем пресуда против друштвених предузећа у реструктурирању, након тог датума, морају претходно исцрпсти уставну жалбу. Европски суд за људска права утврдио је у овој одлуци да је Уставни суд потпуно усагласио свој приступ у вези с неизвршењем пресуда против друштвених предузећа. Као релевантан тренутак узет је датум објављивања у „Службеном гласнику РС” прве такве одлуке Уставног суда (Уж. 1712/2010). Уставни суд је утврдио да је подносиоца уставне жалбе заиста претрпела повреду „права на суђење у разумном року” и повреду „права на мирно уживање имовине” и наложио држави да јој исплати накнаду нематеријалне штете, као и износе наведене у домаћој пресуди. Осим наведене одлуке од 21. марта 2013, Уставни суд је, у предметима у вези с неизвршењем правоснажних домаћих пресуда донетих против друштвених/државних предузећа у реструктурирању, донео још две одлуке са истим дејством, 7. марта 2013. (Уж. 1645/2010) и 9. маја 2012. (Уж. 1705/2010), међутим Европски суд за људска права узео је као релевантан дан објављивања прве одлуке – 4. октобар 2013. године.

Из наведеног се може закључити:

1. Европски суд за људска права утврђивао је против Србије повреду права на суђење у разумном року и непостојање делотворног правног лека све до објављивања прве одлуке Уставног суда о уставној жалби – 7. августа 2008. (пресуда Винчић и др. против Србије). Дакле, у погледу свих представки поднетих пре тог датума није било делотворног правног лека због прекомерне дужине судског поступка.

2. Уставна жалба није била делотворна у погледу неизвршења пресуда донетих против друштвених предузећа све до 22. јуна 2013. у погледу предузећа у стечају, односно до 4. октобра 2013. у погледу предузећа у реструктурирању, у складу са изменама праксе Уставног суда. Стога је у бројним предметима утврђена повреда права из члана 6. Конвенције, због трајања и неефикасности извршног поступка.

3. Питање делотворности уставне жалбе постављено је у неким новијим предметима о којима није одлучено, због неизвршења одлука Уставног суда, као и у неким породичним предметима.

4. С обзиром на број уставних жалби пред Уставним судом и дужину трајања поступка пред овим судом, поставља се питање да ли уставна жалба испуњава критеријуме установљене у пракси Европског суда за људска права у погледу хитности и убрзања поступка.

Непостојање делотворног правног лека са сличном аргументацијом као у поменутих предметима утврђено је и у пресудама Илић против Србије од 9. октобра 2007, Мачић и др. против Србије од 30. октобра 2007, ЗИТ против Србије од 27. новембра 2007, Намет од 8. децембра 2009. године.

Дакле, у низу предмета различите природе, утврђена је повреда права на суђење у разумном року, при чему је у неким случајевима утврђено да је парнични поступак дуго трајао (нпр. В. А. М.), док је, рецимо, у предмету ЕВТ до повреде дошло због дугог и неефикасног поступка извршења и непостојања делотворног правног лека с тим у вези.

Новелама Закона о уређењу судова из 2013. у наш систем уведена је заштита права на суђење у разумном року. Посреди је неколико одредаба које странкама у судском поступку гарантују два комбинована права: а) захтев за заштиту права на суђење у разумном року, праћен жалбом; и б) накнаду за повреду права на суђење у разумном року. Премда је реч о важном кораку, он није довољан.

Потребно је да се донесе закон који би у целини уређивао правна средства којима се штити право на суђење у разумном року.

III. ОБЈАШЊЕЊЕ ОСНОВНИХ ПРАВНИХ ИНСТИТУТА

Циљеви закона. – Основни циљ је да се предвиде делотворна правна средства која би омогућила заштиту уставног права на суђење у разумном року. Заштита се састоји од кумулације две врсте правних средстава: средстава која теже убрзању поступка (приговор и жалба) и захтева за правично задовољење (члан 3. став 1). Приговором и жалбом настоји се да се судски поступак убрза. Правичним задовољењем странци се пружа сатисфакција онда када је до повреде њеног права већ дошло (тј. када је надлежни председник суда утврдио постојање повреде права на суђење у разумном року).

Други циљ закона јесте да се судовима омогући флексибилност у одлучивању о правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року. Све зависи од околности правне ствари. Управо оне јесу оно што судовима омогућава да проблем решавају од случаја до случаја, без законом наметнутог шаблона (чиме се не негира потреба да у примени закона настане релевантна судска пракса која уједначава поступање судова). Закон садржи, пре свега, усмерења за судове, мерила која судови обавезно узимају у обзир при одлучивању о правним средствима, названа „Мерила за оцену трајања суђења у разумном року” (члан 4), али се њима листа не исцрпљује. Судовима је дато права да, осим законом одређених, примене и друга мерила, сходно околностима конкретног случаја.

Трећи циљ закона јесте да се странке стимулишу да активно учествују у отклањању повреда права на суђење у разумном року. Да би странка стекла право на правично задовољење (у облику новчане накнаде неимовинске штете која се најчешће практикује), она се усмерава, обавезује да најпре искористи правна средства која служе убрзању судског поступка (приговор и жалбу). Тек после тога и ако исход буде повољан, странка може да користи правно средство којим се тежи правичном задовољењу (пре свега тужбу за новчану накнаду неимовинске штете). Коришћење приговора и жалбе, начелно, јесте процесна претпоставка за примену средстава за правично задовољење. Основни мотив странке треба да буде убрзање судског поступка, а не новчана накнада. Па и одређивање рокова у којима застарева могућност странке на обраћање Правобранилаштву ради поравнања јесте још један начин на који се странке стимулишу да активно учествују у заштити свог права (члан 24. став 1). Исто важи и за рокове застарелости у којима може да се поднесе тужба за обештећење (новчану накнаду неимовинске штете), али и за накнаду имовинске штете (члан 26. став 1. и члан 31. став 1).

Четврти циљ закона јесте да се спречи преоптерећење судова. Несумњиво је да ће доношење новог закона којим се штити право на суђење у разумном року додатно оптеретити судове. Али то је неминовност ширења листе права која се штите пред судовима. Да би се спречило обременење судова, пре свега у пружању правичног задовољења странкама, предвиђена је могућност да Правобранилаштво решава о захтевима странака за правично задовољење тако што ће покушати да с њима постигне поравнање (чл. 24. и 25). Странка није обавезна да покуша да постигне поравнање; она може да пренебрегне Правобранилаштво и да се директно обрати основном суду, тј. да њему поднесе тужбу за новчану накнаду неимовинске штете. Разлог због кога покушај поравнања није обавезан лежи у тежњи да се убрза пут странке ка новчаном обештећењу и отворе врата суда, јер ни поступак репарације не сме предуго да траје. Покушај поравнања пред Правобранилаштом није процесна претпоставка за тужбу којом се од основног суда захтева новчано обештећење (новчану накнаду неимовинске штете изазване повредом права на суђење у разумном року).

Пети циљ закона јесте да се уједначи пракса за одређивање висине обештећења, тј. новчана накнада за неимовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року. Новчано обештећење може да се призна у распону од 300,00 до 3.000,00 евра по једној правној ствари (једном предмету) у динарској противвредности на дан исплате према средњем курсу Народне банке Србије (члан 30. став 1). То важи како за Правобранилаштво (члан 24. став 4), тако и за основне судове кад се њима поднесе тужба за новчано обештећење (новчану накнаду неимовинске штете) због повреде права на суђење у разумном року (члан 27. став 2). Према томе, висина накнаде рачуна се с обзиром на судски поступак у коме је право странке повређено, а не према

броју странака којима је у судском поступку повређено право на суђење у разумном року. Висина обештећења одређена је према пракси Уставног суда који је у поступку по уставним жалбама досуђивао новчану накнаду нематеријалне штете. Посреди је износ који се, у погледу минимума и максимума, креће у границама просека праксе Уставног суда. Осим тога, вођено је рачуна и у економским приликама у Србији. Просечна нето месечна зарада 2014. у Републици Србији износила је: у јануару – 37.966,00 динара, у фебруару 44.057,00 динара, у марту 43.452,00 динара, у априлу 45.847,00 динара, у мају 44.184,00 динара, у јуну 44.883,00 динара, у јулу 45.216,00 динара, у августу 45.610,00 динара, у септембру 43.975,00 динара, у октобру 44.938,00 динара, у новембру 44.206,00 динара и у децембру 49.970,00 динара. Просечна нето зарада за 2014. била је 44.608,00 динара што, према курсу од 119,00 динара за евро, износи просечно 374,85 евра. Произлази да максимум накнаде од 3.000,00 евра на дан 1. јануара 2015. представља незнатно више од осам просечних месечних нето зарада у Републици Србији за 2014. годину.

Шести циљ закона јесте да се странкама пружи заштита од спорог и дугог вођења истраге у кривичном поступку. Систем кривичног процесног права у Србији измењен је утолико што истрагу воде јавни тужиоци. Пракса Европског суда за људска права изједначава трајање кривичног поступка који води јавно тужилаштво са судским кривичним поступком, па се и у таквој истрази може повредити право на суђење у разумном року. Појам „суђење” узима се у ширем контексту од судског поступка. Такав став прихвата и закон, па уређује заштиту права на суђење у разумном року и у истражном поступку који воде јавни тужиоци (члан 1. став 2). При томе, могуће су две ситуације: да се правно средство изјави док још траје тзв. тужилачка истрага да се правно средство изјави пошто је вођење кривичног поступка прешло из надлежности јавног тужилаштва у надлежност суда (тада се трајање тзв. тужилачке истраге рачуна у укупно трајање кривичног поступка). Поставило се терминолошко питање од којег, међутим, зависи суштина закона. Будући да о постојању повреде права на суђење у разумном року може да одлучује само суд, дилема је била како разликовати суд који одлучује о постојању повреде у тзв. тужилачкој истрази од суда који одлучује о повреди коју је начинио суд. Излаз је нађен у томе што се суд који решава о могућој повреди права коју је учинио јавни тужилац назива „суд пред којим се води поступак” (то је суд у коме судијску функцију врши судија за претходни поступак), а суд који у првом степену решава о повреди права учињеној у судском поступку „суд који води поступак”. Будући да „У предистражном поступку и истрази одлучује судија за претходни поступак у случајевима предвиђеним у овом закону” (члан 22. став 2. Законика о кривичном поступку), законска синтагма „суд пред којим се води поступак” (у тзв. тужилачкој истрази) не би требало да представља проблем у пракси. Разликовање „суда који води поступак” и „суда пред којим се води поступак” доследно је спроведено у закону. Тако се, рецимо, приговор подноси суду који води поступак (ако је повреду учинио судија) или суду пред којим се води поступак (ако јавни тужилац спроводи истрагу) – члан 7. став 1.

Седми циљ закона јесте да се смањи број притужби Европском суду за људска права за повреду права на суђење у разумном року, који се подноси против Републике Србије. Европска конвенција предвиђа да се притужба овом суду може поднети тек када се исцрпе сва правна средства за заштиту права у националном праву (члан 35. став 1. Конвенције). У пракси Европског суда за људска права услов за подношење представке јесте да су претходно исцрпљена само делотворна правна средства. Ако у националном систему она не постоје ни у законодавству, ни у пракси (што цени Суд), странка није дужна да исцрпе постојећа национална правна средства, већ може директно да се обрати Европском суду за људска права.

Заснованост закона на пракси Европског суда за људска права. – Закон је заснован на пракси Европског суда за људска права и искуствима једног броја држава Европске уније (пре свега Пољске и Словеније). Осим тога, коришћено је и Саопштење REC (2010) 3 Одбора министара држава чланица Савета Европе о делотворним правним средствима за предуго трајање поступака (с примерима добре праксе) које је усвојено 24. фебруара 2010. (у даљем тексту Саопштење). Оно не обавезује на то, али садржи синтетизовану устаљену праксу Европског суда за људска права којом се државама олакшава примена Конвенције.

Укратко ћемо приказати садржину Саопштења. Повреда права на суђење у разумном року, коју изазива предуго трајање поступка, јесте разлог за хиљаде тужби пред Европским судом за људска права, које су често последица истог основног проблема с којима се сусрећу државе чланице: оне не омогућавају странкама делотворно правно средство. Саопштењем се постављају мерила за лакше остваривање права на суђење у разумном року. Постоје примери добре праксе држава чланица које имају различите делотворне мере засноване на економским приликама, унутрашњем правном систему и националној традицији. Најзначајније питање је како да се одреди тренутак од када се рачуна почетак суђења (тима и разумност његовог трајања). То је од пресудног значаја за увођење механизма којима се убрзавају поступци, али и за одређивање висине новчаног обештећења за повреду права на суђење у разумном року и оцену о томе да ли је повређено право. Када је реч о грађанским судским поступцима, рок за оцену почиње да тече од када почне одговарајући судски поступак, а окончава се када се изрекне правноснажна одлука суда последњег степена, односно када се она преда странци. Код трајања извршног поступка уважава се и трајање парничног поступка. Стога ако странка пледира да је њено право повређено у извршном поступку, у трајање поступка урачунавају се и трајање парничног поступка који је претходио извршном поступку и сам извршни поступак. Кривични поступак почиње у часу када је лицу предата формална оптужба или када је предузета прва значајна мера којом органи кривичног прогона примењују као последицу сумње према неком лицу. Ту улази и случај када полиција саслушава осумњиченог или испитује његову имовину. У трајање кривичног поступка улази и трајање преткривичног поступка, независно од тога ко га води. Приликом оцене дужине поступка разматрају се све околности, а нарочито чињенични и правни основ, бројност судских степена у којима је поступак вођен, понашање странака и одговарајућих органа, и значај правне ствари по странку. Правно средство којим се штити право на суђење у разумном року делотворно је ако је доступно странци и погодно да реши њен проблем.

Правно средство не мора да буде делотворно само на нормативном плану, већ и у пракси. Делотворност не зависи од положаја странке у поступку (да ли добија или губи у поступку пред судом), нити је за коришћење правног средства (посебно обештећења) битно да ли је странка добила спор. И странка која није успела у поступку који је исувише дуго трајао има право на заштиту. Само по себи, само једно правно средство није довољно. Боље је да постоји скуп правних средстава која се комбинују. Мере које држава треба да предузме понекад морају да обухвате и доношење посебних закона. Они нису нужни у државама које располажу делотворним правним средствима која су одраније и релативно дуго позната судовима и јавности. Па ипак, посебни закони којима се на општи и апстрактан начин уређују правна средства, нарочито обештећење, имају предност, јер су јасни, прегледни и доступни јавности и судовима. Држава сама мора да процени да ли су повреде права на суђење у разумном року изоловани случајеви или је реч о системском проблему који произлази из законске регулативе и њоме изазване неделотворности судова. У овом другом

случају, држава је дужна да осмисли посебан режим за решавање системских проблема. Правна средства којима се спречава повреда права на суђење у разумном року морају бити таква да могу да се поднесу у свакој фази судског поступка, чиме се, при одређивању дужине поступка, узима у обзир укупно трајање поступка. Правно средство мора бити погодно да омогући корекцију поступка и изричито или прећутно признање државе да је дошло до повреде права странке. Најделотворније је оно које је намењено убрзавању поступка. Оно има предност над обештећењем. Најбоље је да се у правни систем уведу две врсте правних средстава: она којима се убрзава поступак и она којима се гарантује право на обештећење. Обештећење може да се захтева од органа који решава о убрзању поступка, али и у посебном поступку (најчешће ванпарничном или парничном). Постоје различити облици обештећења: новчано обештећење (за имовинску или неимовинску штету или за обе), доношење посебне одлуке у корист странке и праштање судских трошкова странци. Износ обештећења мора да буде разуман и усклађен с праксом Европског суда за људска права. Важи претпоставка да дуг поступак изазива неимовинску штету. Странци може да се додели и ниже обештећење од оног које досуђује Европски суд за људска права ако је држава увела и правна средства за убрзавање поступка (а не само за обештећење). О правном средству којима се захтева убрзавање поступка или обештећење мора хитно да се одлучује. Дакле, и о њему мора да се одлучи у разумном року. Кад је досуђено обештећење, рок у коме оно треба да припадне странци не сме бити дужи од шест месеци од часа кад је пресуда постала извршна.

Да ли ће овај закон остварити циљеве зависи од процене Европског суда у случајевима који ће се тек водити против Републике Србије. Као што је наведено, правно средство којим се штити право на суђење у разумном року сматра се делотворним ако испуни два услова: први, да делотворност постоји у сфери нормативитета; и други, да она постоји у пракси. На држави Србији је терет доказивања обе чињенице пред Судом. Први корак реч је на законодавцу, а последњи корак на судовима и јавним тужилаштвима.

Мерила за оцену трајања суђења у разумном року. – Мерила су садржана у члану 4. Закона. Преузета су из праксе Европског суда за људска права, пре свега из случаја Фридлендер против Француске (став 43. пресуде). Нису таксативно набројана, њихова листа није затворена. Суд, у зависности од околности правне ствари, решава о томе да је повређено право на суђење у разумном року. Примера ради, сама повреда неког законског рока у коме треба да се предузме процесна радња не представља нужно повреду права на суђење у разумном року. Увек се уважавају посебне (конкретне) околности предмета суђења (правне ствари) о коме је реч (нпр. чести захтеви странке за изузеће судије, одсутност странке с рочишта, супротна мишљења вештака, кашњење налаза вештака, честа промена судија, промене у уређењу судског система, нестабилност у правном поретку итд.). Мерила која су наведена у закону морају да се примене; примена оних мерила која нису садржана у закону зависи од прилика конкретне правне ствари и од става суда. У томе је флексибилност закона.

Мерила за оцену трајања суђења у разумном року дужни су да примене председници судова када одлучују о основаности приговора и жалбе (као и јавни тужиоци када налажу процесне радње које морају да предузму јавни тужиоци који воде истрагу), али и Правобранилаштво када прими предлог странке за поравнање и „парнични” суд када прими тужбу којом странка захтева новчано обештећење. Будући да су Правобранилаштво и суд везани решењима председника судова којима се решава о постојању повреде права на суђење у разумном року, тачније којима се утврђује да је повређено право на суђење у

разумном року (члан 23. став 3), они не могу утврдити да повреда нема. Нису овлашћени да одлучују о томе да ли повреда права постоји или не. Они самостално одређују само начин правичног задовољења и висину обештећења и само тада примењују мерила за оцену трајања суђења у разумном року.

Јасно је изражено правило да се при одлучивању о томе да ли је прекршено право на суђење у разумном року никако не сме вредновати само трајање поступка пред судом коме су изјављени приговор или жалба (члан 6. став 2. тачка 5). Тиме се спречава тзв. фрагментација поступка, метод који је супротан пракси Европског суда за људска права. О фрагментацији поступка је реч кад се при утврђивању дужине судског поступка узима у обзир само поступак пред судом коме је поднет приговор (односно жалба). При одређивању дужине поступка води се рачуна и о трајању поступка пред нижим и вишим судом, али и пред јавним тужилаштвом ако је оно претходно спроводило истрагу.

Мерила за оцену трајања суђења у разумном року важе и за одлучивање суда о накнади имовинске штете (члан 31. став 2. *in fine*), иако захтев за њену накнаду не представља правно средство по овом закону.

Судска заштита права на суђење у разумном року. Средства која теже убрзању судског поступка. – Приговор и жалба јесу правна средства чија је сврха да омогуће убрзање поступка, како би предупредили дуго трајање поступка. О њиховој основаности одлучују председници судова (члан 7. став 2. реченица прва и члан 16. став 2. реченица друга). Поступак заштите права почиње подношењем приговора у писменом облику (члан 6. став 1). Приговор се подноси суду у коме се налази судски предмет, независно од тога да ли је тај суд повредио право на суђење у разумном року. Тај суд назива се „суд који води поступак“ (члан 7. став 1). Могуће је да је, рецимо, првостепени поступак трајао шест година, да је предмет неколико дана раније пристигао у инстанциони суд и да се том суду поднесе приговор. У том случају, ако се утврди повреда права на суђење у разумном року, мере се налажу инстанционом суду, упркос томе што није одговоран за дужину судског поступка. Дакле, судство се посматра као јединствен систем. Кад странка сматра да је њено право повредио јавни тужилац у истрази која још траје, приговор се подноси „суду пред којим се води поступак“ (члан 7. став 1). Реч је, заправо, о суду у коме судијску функцију врши судија за претходни поступак, као *sui generis* контролор рада јавног тужиоца.

На поступак који председник суда води о приговору странке којим она захтева убрзавање судског поступка сходно се примењује Закон о ванпарничном поступку (члан 7. став 3. *in fine*). Пре тога, да би се постигла правна сигурност и пружили индикатори о поступку у коме се решава о могућој повреди права на суђење у разумном року, прописана је обавеза председника суда да судији и јавном тужиоцу пружи прилику да се изјасни о приговору, изузев ако он очигледно није основан (члан 8. став 3. и члан 9. став 1. реченица прва), затим да се у поступку о приговору не одржава усмена расправа (члан 7. став 3) итд. При томе, разуме се, решења која доноси председник суда (као и председник непосредно вишег суда, по жалби) не смеју да задиру у независност и самосталност судија у погледу чињеничних и правних питања предмета суђења или истраге (члан 5. став 2), јер би то било противно Уставу и независности судија. Поступак који води председник суда јесте оживотворење уставне норме о судској заштити права, па и права на суђење у разумном року. Председници судова одлучују као појединци, као самосталне и независне судије које уживају иста јемства судијске независности и самосталности као и остале судије (које не одлучују о приговорима и жалбама). Тиме је испуњен уставни захтев да право на суђење у разумном року ужива судску заштиту.

Председник суда који усвоји приговор утврђује повреду права на суђење у разумном року, наводи разлоге због којих је повређено право странке (то су неправилности које су учињене у развоју поступка у времену) и налаже судији да предузме мере којима се делотворно убрзава поступак (члан 11. став 1). У једном ужем смислу, који је битан за примену правила о жалби, усвојити приговор значи утврдити да је странци повређено право на суђење у разумном року (због тога изостанак налога да се предузму делотворне процесне радње у одређеном року представља жалбени разлог који се подноси кад је приговор усвојен, тј. утврђена повреда права странке).

При томе, он одређује рок (између 15 дана и четири месеца) у коме судија мора да их предузме (члан 11. став 2). Дакле, председник суда не сме судији да одреди чињенице које ће утврђивати или доказна средства која ће изводити, нити правну норму коју ће примењивати. Била би то повреда интерне независности судија (независности судија од утицаја који долазе из корпуса судске власти). Председник суда сме једино да вреднује развој судске ствари у времену, не њен функционални развој. Контролисање развоја поступка у времену и јесте срж права на суђење у разумном року. При томе, дуго трајање поступка, тиме и повреда права на суђење у разумном року, не мора да се припише судији, ни судијама уопште. Некада је могуће да поступак траје дуго зато што странка одуговлачи његов ток, а суд нема могућности да је у томе спречи (практично, овде је „крив” процесни закон) или зато што је промењено уређење судова, па се предмет „сели” из суда у суд, или зато што су се често мењале судије које су водиле поступак итд. Основни елемент решења којим се усваја приговор јесте утврђење председника суда да је странци повређено право на суђење у разумном року. Налагање процесних радњи којима се делотворно убрзава судски поступак и одређивање рока за те радње изведени су из утврђења о повреди права. Приговор се сматра усвојеним кад је утврђена повреда права на суђење у разумном року, а изостанак дела којима се налажу делотворне процесне радње јесте жалбени разлог против приговора који је усвојен. Председник суда дужан је да о приговору одлучи у року од два месеца од пријема приговора (члан 7. став 4).

Систем кривичног процесног права у Србији измењен је утолико што истрагу сада воде јавни тужиоци, не више судови. Заштита права странке заснива се на комбинованом одлучивању. Будући да Устав предвиђа судску заштиту права на суђење у разумном року, одлуку о томе да ли постоји повреда права странке доноси председник суда пред којим се води истрага (тј. како се у закону наводи „пред којим се води поступак”). Ако председник суда утврди да повреда постоји, конкретне мере које треба предузети да би се истрага убрзала одређује јавни тужилац који је непосредно виши од председника суда који је утврдио повреду права (тај јавни тужилац одређује мере које непосредно нижи јавни тужилац треба да предузме у истрази, рок у коме то чини итд. – члан 12. став 2). Тако, ако у приговору одлучује председник основног суда, мере које јавни тужилац треба да предузме одређује виши јавни тужилац у облику обавезног упутства, а када о жалби решава председник вишег суда – мере одређује апелациони јавни тужилац. Спојено је уставно начело о судској заштити права на суђење у разумном року с функционалном независношћу и организационом самосталношћу јавног тужилаштва. Стога председник суда, који по приговору утврди да постоји повреда права на суђење у разумном року у истрази коју води јавно тужилаштво, доставља своје решење непосредно вишем јавном тужиоцу (члан 12. став 1). Тај јавни тужилац (а не председник суда) налаже, у облику обавезног упутства, непосредно нижем јавном тужиоцу процесне радње које он треба да предузме и одређује рок за то (члан 12. став 2). Непосредно виши јавни тужилац дужан је да донесе обавезно упутство у року од осам дана од пријема решења председника суда којим је утврђена

„тужилачка” повреда права на суђење у разумном року (члан 12. став 2. реченица прва). Изостанак доношења обавезног упутства у року од осам дана је жалбени разлог.

Судија (као и јавни тужилац) нема право на жалбу против решења председника суда којим се приговор усваја (члан 10. став 3). Но, ситуација је друкчија када је у питању странка. Она, начелно, има право на жалбу против решења председника суда у три случаја. Најпре, када је приговор одбијен или када председник суда не одлучи о приговору у року од два месеца од пријема приговора, тј. не одлучи о томе да ли је повређено или није право на суђење у разумном року (члан 14. став 1), али и када је председник суда њен приговор усвојио и утврдио повреду права на суђење у разумном року, што је специфично решење закона (члан 14. став 2), којим се потпуно штити право странке на делотворно убрзање судског поступка. Овај последњи случај може да се догоди најпре: а) ако је председник суда усвојио приговор и утврдио повреду права на суђење у разумном року у истрази коју води јавни тужилац, али непосредно виши јавни тужилац није донео обавезно упутство у року од осам дана од пријема решења председника суда; б) ако председник суда уопште не наложи мере којима се делотворно убрзава поступак или их наложи, али оне нису погодне да делотворно убрзају поступак, као и ако непосредно виши јавни тужилац наложи мере које нису погодне да делотворно убрзају поступак и в) ако је председник суда усвојио приговор и утврдио повреду права на суђење у разумном року и ако су судији или јавном тужиоцу наложене делотворне процесне радње које он не предузме у року који му је одредио председник суда, односно непосредно виши јавни тужилац. Случај под б треба да спречи мањкаве првостепене одлуке које само формално излазе у сусрет странкама, док суштински не омогућавају убрзавање поступка, чиме право странке претварају у *nudum ius*, а сам приговор чине неделотворним. У случајевима под а) и б) жалба се изјављује због тога што „пратеће” (оперативне) мере којима се поступак убрзава нису стварно уследиле, упркос томе што је приговор усвојен. Следи да је за усвајање приговора, у контексту жалбених разлога, довољно само утврђење да је странци повређено право на суђење у разумном року (дакле, приговор се сматра усвојеним и када је изостао „оперативни” део решења). Председник непосредно вишег суда, решавајући о жалби, такође примењује мерила за оцену трајања суђења у разумном року из члана 4. Против решења председника непосредно вишег суда није дозвољена жалба (члан 21), па ни против решења о одбацивању жалбе.

Правично задовољење странке. – Осим два правна средства која служе за убрзавање поступка, уређује се и правично задовољење странке. Странци се признаје право на новчано обештећење којим се накнађује неимовинска штета изазвана повредом права на суђење у разумном року. У пракси Европског суда за људска права важи моћна, мада оборива претпоставка, да предуг поступак изазива нематеријалну штету странци, због стања узнемирености, непријатности и живота у продуженој неизвесности о исходу суђења. Накнаду неимовинске штете исплаћују суд или јавно тужилаштво који су повредили право на суђење у разумном року (члан 32). Накнада неимовинске штете може да буде замењена објављивањем писмене изјаве Правобранилаштва, разуме се, у споразуму са странком (члан 25. став 1). Објавивање објављивањем писмене изјаве Правобранилаштва (које је могуће само ако се странка с тиме сагласи и одустане од захтева за новчано обезбеђење) јесте посебан облик сатисфакције. Пре него што Правобранилаштво странци понуди ту сатисфакцију, процењује се да ли је правично задовољење за неимовинску штету могуће само утврђивањем и објављивањем повреде права странке. Писмена изјава коју даје Правобранилаштво објављује се у „Службеном гласнику Републике Србије”. Ако је реч о тежој повреди права на суђење у

разумном року (до тога да ли је реч о тежој повреди долази се пре свега применом мерила из члана 4), Правобранилаштво и суд могу странци, на њен захтев, да одреде и новчано обештећење и да издају и објаве писмену изјаву (или пресуду) (члан 25. став 2. и члан 29. став 1). Тиме се, за тешке повреде права странке, дозвољава кумулирање оба вида правичног задовољења (објављивање повреде права и новчаног обештећења).

Одређивање висине новчаног обештећења за неимовинску штету. – Висина новчаног обештећења је ограничена и креће се у распону од 300,00 до 3.000,00 евра у динарској противвредности на дан исплате према курсу Народне банке Србије (члан 30. став 1), према предмету. Посреди је износ који представља средње вредности накнаде коју је досуђивао Уставни суд када би по уставној жалби удовољавао странци и одређивао новчану накнаду неимовинске штете због повреде уставног права на суђење у разумном року. Максималан износ од 3.000,00 евра у динарској противвредности износи нешто више од осам просечних месечних нето зарада у Републици Србији за 2014. годину. Европски суд за људска права, решавајући у случају Скордино против Италије, изрекао је 29. марта 2003. да висина накнаде неимовинске штете коју досуђују национални судови може бити нижа од висине обештећења коју досуђује Европски суд за људска права. Повреда права на суђење у разумном року може да изазове малу или готово никакву неимовинску штету. Висина накнаде директно зависи од својства и делотворности домаћег правног средства којим се захтева убрзавање поступка (ст. 204. и 205. пресуде). Европски суд за људска права узима да постојање и комбинација два правна средства – оног којим се тражи убрзавање судског поступка и оног којим може да се досуди новчана одштета – омогућава националним судовима да досуде новчану одштету која је нижа од оне коју би досудио Европски суд за људска права, разуме се, под условом да висина обештећења није неразумно ниска. Висина накнаде неимовинске штете мора бити сагласна правној традицији и животном стандарду, поступак одлучивања о накнади мора да буде хитан, а пресуде морају хитно да се извршавају.

Распоном од 300 евра до 3.000 евра у динарској противвредности на дан исплате према курсу Народне банке Србије везани су и Правобранилаштво и судови.

За одлучивање о захтевима за правично задовољење надлежни су Правобранилаштво и судови (основни судови у првом, а виши судови у другом степену). Покушај поравнања странке и Правобранилаштва није позитивна процесна претпоставка за дозвољеност тужбе или, друкчије речено, суд не одбацује тужбу за новчано обештећење ако странка претходно није покушала да се поравна с Правобранилаштом, или је покушала, али је од тога одустала.

Могућа накнада имовинске штете. – Закон посебно не уређује обештећење за имовинску штету која је изазвана повредом права на суђење у разумном року, већ пре свега упућује на примену Закона о облигационим односима. Посебност се огледа у томе што је суд, при одлучивању о накнади имовинске штете, дужан да води рачуна и о мерилу за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4) и о увођењу посебног рока застарелости захтева за накнаду имовинске штете – једна година од стицања права на правично задовољење (члан 31. став 1). Одговорност Републике Србије за имовинску штету (као и за неимовинску штету) изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна. Будући да се, код накнаде имовинске штете, захтева узрочна веза између повреде права и настанка имовинске штете, при чему се настанак имовинске штете тешко доказује, очекује се да број успешних захтева за накнаду имовинске штете буде ограничен.

IV. ОБЈАШЊЕЊЕ ПОЈЕДИНАЧНИХ РЕШЕЊА

Закон има и превентивну улогу; сама судска заштита права на суђење у разумном року требало би да делује као средство које спречава настанак будућих повреда и убрзава поступак пред судовима (члан 1). Одређено је ко све има право на суђење у разумном року (члан 2). У складу са праксом Европског суда за људска права то су странке у грађанским судским поступцима (пре свега у парничном), учесници у ванпарничном поступку, странке у управном спору. Посебно је наведен извршни поступак, да би се назначило да држава одговара и за споро поступање извршитеља. Оштећени у кривичном поступку, оштећени као тужилац и приватни тужилац могу бити имаоци права на суђење у разумном року само ако су у кривичном поступку истакли имовинскоправни захтев (члан 2. став 1). Пракса Европског суда за људска права узима да се институтом права на суђење у разумном року у кривичном поступку штите права окривљеног, па зато оштећени, оштећени као тужилац или приватни тужилац морају да имају посебан интерес за убрзање поступка и за новчану сатисфакцију, а он се огледа у убрзању поступка којим се решава о имовинскоправном захтеву. Они, дакле, имају право на суђење у разумном року само ако су истакли и имовинскоправни захтев у кривичном поступку. Из истих разлога, јавни тужилац, као странка у кривичном поступку, није субјект права на суђење у разумном року (члан 2. став 2), али јесте, рецимо, као странка у парничном поступку или у управном спору. Јавни тужилац, као странка у управном спору или парници, има право на суђење у разумном року.

После набрајања правних средстава (члан 3) и мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4), уређује се садржина приговора, тј. обавезни елементи које приговор мора да садржи (члан 6. став 2). Одсуство неког елемента не санкционише се одбацивањем приговора; одбацује се само онај приговор у коме одсуство неких обавезних елемената онемогућава да се по приговору поступа (члан 8. став 2. реченица прва), чиме се фаворизује странка и добија на делотворности приговора и заштите права на суђење у разумном року. Против решења о одбацивању приговора жалба није дозвољена (члан 8. став 2. реченица друга), али одмах може да се изјави нови приговор (члан 13. став 4). Садржина приговора, заправо, састоји се од две групе података: податка о странци и података о правној ствари о којој је се води судски поступак (или тзв. тужилачка истрага). Странка није дужна да у приговору наведе које је процесне радње суд или јавни тужилац дужан да предузме, нити у ком року. Приговор је правно средство којим странка покушава да убрза поступак и тиме умањи повреду права на суђење у разумном року. Много више је формализован и прецизније уређен него што је то случај са захтевом који странка подноси према важећим одредбама чл. 8а – 8в Закону о уређењу суда.

Одређују се рокови, начин разматрања приговора и одлуке које о њему доноси председник суда. Поступак по приговору, грубо речено, дели се у две фазе. У првој фази, председник суда практично не улази мериторно у решавање приговора, већ анализира садржину приговора и после тога одбацује или *prima facie* одбија приговор (без вођења испитног поступка). Одбацује га, поред осталог, ако је изјављен од неовлашћеног лица или ако је преурањен (члан 8. став 2. реченица прва), а одбија ако већ из садржине приговора, без потребе да се испитују други документи, произлази да није основан јер трајање поступка није такво да може да изазове повреду права на суђење у разумном року (члан 8. став 3). Неоснованост приговора мора бити очигледна, дакле таква да може да се утврди без ширег разматрања правне ствари о којој је реч. Председник суда који не одбаци или *prima facie* не одбије приговор доставља

приговор судији, односно јавном тужиоцу, и захтева од судије, односно јавног тужиоца који води истрагу, извештај о стању правне ствари (члан 9. став 1). Тај извештај је израз права судије и јавног тужиоца на одбрану. Извештај се састоји од изјашњења о развоју поступка у времену и предлог рока у коме је могуће окончати поступак (члан 9. став 2). Председник суда може, али и не мора да затражи списе предмета (члан 9. став 3). У поступку по приговору не одржава се усмена расправа (члан 7. став 3). После анализе извештаја судије, односно јавног тужиоца, и, по потреби, списа предмета, председник суда одлучује о приговору. Он га усваја или одбија, у оба случаја решењем (члан 10. став 2). Усвајање приговора јесте утврђење повреде права на суђење у разумном року; поред тога, наводе се разлози због којих је повређено право (за те разлоге судија или јавни тужилац не мора бити крив). У истом решењу председник суда налаже судији да предузме процесне радње које делотворно убрзавају поступак и одређује рок у коме је судија дужан да их предузме (који не сме бити краћи од 15 дана, ни дужи од четири месеца), као и примерен рок у коме је судија дужан да га извештава о предузетим процесним радњама. Осим тога, председник суда може, у зависности од околности правне ствари, а посебно ако је поступак хитан, одредити првенство у одлучивању, али и судији одузети предмет и доделити га другом, ако је судија преоптерећен или је дуже одсутан (члан 11. став 3). Исто важи и кад поступак води судија који је одређен годишњим распоредом послова у суду (члан 7. став 2. реченица друга). Председник суда дужан је да о приговору одлучи у року од два месеца од пријема приговора (члан 7. став 4), независно да ли се приговором указује на повреду права у судском поступку или тзв. тужилачкој истрази.

И кад је приговор поднесен против јавног тужиоца који спроводи тзв. тужилачку истрагу, председник суда („пред којим се води поступак“) вреднује садржину приговора и може да одбаци приговор, да га одбије без испитног поступка (ако је очигледно неоснован), или пак да захтева извештај јавног тужиоца који води истрагу. По пријему извештаја јавног тужиоца који води истрагу, председник суда може да одбије приговор или га усвоји и утврди повреду права на суђење у разумном року. До овог корака поступак је исти као да се решава о приговору против судије. Но, ако председник суда усвоји приговор против јавног тужиоца, доноси само решење којим утврђује повреду права на суђење у разумном року које, са извештајем јавног тужиоца и евентуално са списима предмета, доставља непосредно вишем јавном тужиоцу (члан 12. став 1). Непосредно виши јавни тужилац не испитује да ли постоји иле не повреда права на суђење; о томе је у свом решењем одлучио председник суда. Непосредно виши јавни тужилац доноси обавезно упутство којим одређује процесне радње које делотворно убрзавају поступак, рок у коме је јавни тужилац који спроводи истрагу дужан да их предузме (који не сме бити краћи од 15 дана, ни дужи од четири месеца) и примерен рок у коме га јавни тужилац извештава о предузетим мерама (члан 12. став 2). И председник суда и непосредно виши јавни тужилац при томе примењују мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4). Непосредно виши јавни тужилац дужан је да донесе обавезно упутство у року од осам дана од када му је председник суда доставио решење којим је усвојио проговор странке (члан 12. став 2. реченица прва). Обавезно упутство доставља се и председнику суда и странци (члан 12. став 3), како би она могла да изјави жалбу ако обавезно упутство не омогућава делотворно убрзање истраге.

Уређује се жалба против решења које председник суда донесе или не донесе о приговору. Жалба може да се поднесе из више разлога (члан 14). Најпре, против решења председника суда којим је одбијен приговор. Потом, због „ћутања“ председника суда, тј. ако председник суда не одлучи о приговору (на поступање судије или јавног тужиоца), у року од два месеца од пријема

приговора. Ово су случајеви у којима се приговор изричито или прећутно одбија. Неодлучивање о приговору постоји само када председник суда није одбио приговор у року или ако у року није утврдио да постоји повреда права на суђење у разумном року. Ако је повреду права утврдио, али није наложио делотворне процесне радње судији или их је наложио али оне нису делотворне, приговор се сматра усвојеним и против њега се подноси жалба само у „оперативном” делу (делу којим нису или јесу али неделотворно наложене процесне радње судији).

Дакле, жалба се може изјавити и ако је приговор усвојен и утврђена повреда права на суђење у разумном року, али странци није омогућено делотворно окончање поступка, услед чега и усвајање приговора остаје неделотворно (под усвајањем приговора сматра се утврђење да је повређено право на суђење у разумном року). То су, најпре, случајеви ако непосредно виши јавни тужилац не донесе обавезно упутство у року од осам дана од пријема решења којим је председник суда утврдио повреду права на суђење у разумном року у истрази коју води јавни тужилац, ако председник суда усвоји приговор и јавни тужилац донесе обавезно упутство, али при наложи јавном тужиоцу предузимање процесних радњи које нису делотворне, ако председник суда усвоји приговор а не наложи судији предузимање процесних радњи, или их наложи, али оне нису делотворне. Практично, овде су посреди случајеви у којима се жалба изјављује иако је приговор усвојен. Последњи случај жалбених разлога због којих је жалба могућа иако је приговор усвојен јесте случај кад се жалба подноси због неиспуњења налога из првостепеног решења којим је утврђена повреда права на суђење у разумном року, тачније, ако судија или јавни тужилац не предузме процесне радње које су му наложене у року који му је одредио председник суда, односно непосредно виши јавни тужилац (најкраћи рок је 15 дана, а најдужи рок је четири месеца). Овде је првостепено решење сасвим законито и исправно (и у „утврђујућем” и у „оперативном” делу), али није извршено, што је жалбени разлог.

Жалба се подноси у року од осам дана. С обзиром на широк спектар жалбених разлога, прецизно је одређено од којег тренутка почиње да тече рок за жалбу (члан 15).

Одлучивање о жалби и техничке одредбе о жалби уређени су у кауистичком маниру (чл. 16-20). Жалба, поред осталог, треба да садржи све обавезне елементе као и приговор (члан 14. став 3). Против решења о одбацивању жалбе није дозвољена жалба (члан 17. став 3), јер странка у том случају може да поднесе нови приговор (члан 13. став 4). Да одлучује о жалби надлежан је председник непосредно вишег суда. Сама жалба подноси се председнику суда који је решавао о приговору и који је дужан да жалбу и оба списка предмета (списе предмета у поступку по приговору и списе предмета у тзв. главној ствари, тј. у судској или тужилачкој ствари због чијег трајања је изјављен приговор) одмах проследи председнику непосредно вишег суда (члан 16. ст. 1. и 2). Он нема право да оцењује дозвољеност жалбе, нити да о њој поново мериторно решава, чиме се добија на брзини поступка и делотворности жалбе. Председник непосредно вишег суда може да одбаци жалбу, ако није благовремена или је преурањена, или је непотпуна, или ју је поднело неовлашћеног лица (члан 17. став 2), или да је одбије без испитног поступка, када је њена неоснованост очигледна (члан 17. став 4). Ако не учини ни прво ни друго, дужан је да проучи списе оба предмета и примени мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4) и после тога одлучи о жалби (члан 18. ст. 1. и 2). Он, најпре, може решењем да одбије жалбу и потврди првостепено решење којим се приговор одбија или којим се приговор усваја. Потом може да усвоји жалбу и решењем преиначи првостепено решење (члан 18. став 2), у

следећим случајевима: а) ако је приговор одбијен, а у жалбеном поступку се утврди да постоји повреда права на суђење у разумном року, било у поступку пред судом, било у тзв. тужилачкој истрази (ако је право повређено у судском поступку, председник непосредно вишег суда сам одређује процесне радње којима се делотворно убрзава поступак и налаже их судији непосредно нижег суда; ако је право повређено у тзв. тужилачкој истрази, решење о преиначењу он доставља јавном тужиоцу који је непосредно виши од онога коме се доставља решење којим се приговор усваја, да он наложи процесне радње јавном тужиоцу – члан 19. став 1); б) ако је приговор усвојен, али председник суда није наложио делотворне процесне мере судији, или јесте, али их судија није предузео у року који је одредио председник суда; у том случају, део првостепеног решења којим се утврђује повреда права на суђење у разумном року постаје правноснажан, а остатак се преиначава тако што се одређују делотворне мере или одређује нови рок. Потом, председник вишег суда може да усвоји жалбу и да одлучи о приговору (члан 18. став 2), тј. одбаци га, одбије или га усвоји; то се догађа када председник првостепеног суда уопште није одлучио о приговору у року од два месеца од пријема приговора, па то чини председник непосредно вишег суда, који при томе има иста овлашћења као председник непосредно нижег суда коме је приговор поднесен (члан 18. став 4). Коначно, председник непосредно вишег суда може само да усвоји жалбу и да решење којим усваја жалбу достави јавном тужиоцу који је непосредно виши од онога коме се доставља решење којим се приговор усваја (члан 18. став 2. in fine и члан 19. став 2). То ће се догодити увек кад је председник непосредно нижег суда усвојио приговор и утврдио повреду права на суђење у разумном року, али непосредно виши јавни тужилац после тога није донео обавезно упутство или га је донео али није одредио делотворне процесне радње које треба да предузме непосредно нижи јавни тужилац, или их је одредио али оне нису предузете у року. У том случају, јавни тужилац или по први пут доноси обавезно упутство (ако га није донео непосредно нижи тужилац), или преиначава мањкаво обавезно упутство непосредно нижег јавног тужиоца, или преиначава обавезно упутство у коме су одређени рокови који нису поштовани, све у року од осам дана (члан 20. став 4).

Потом се уређује правично задовољење, које се састоји од два права: права на правично обештећење (досуђивање новчаног износа нематеријалне штете) и права на објављивање акта којим се утврђује да је странци повређено право на суђење у разумном року. Кумулација је, ипак, могућа ако је реч о тежој повреди права на суђење у разумном року, кад се странци исплаћује и новчано обештећење и објављује повреда права (члан 25. став 2. и члан 29. став 1).

Правично задовољење може да се оствари само ако су испуњена два услова.

Први услов тиче се процесних питања. Право на правично задовољење има странка чији је приговор усвојен, а није поднела жалбу, странка чија је жалба усвојена и странка чија је жалба одбијена а потврђено је првостепено решење којим се приговор усваја (члан 22. став 1). Право на правично задовољење стиче се кад истекне рок у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене процесне радње које делотворно убрзавају поступак (ако странка није поднела жалбу), што важи и за случај када је жалба странке одбијена и потврђено првостепено решење којим је приговор усвојен; а ако је странка изјавила жалбу која је усвојена право на правично задовољење се стиче када се странци достави решење којим се жалба усваја (члан 22. став 2). На овом месту поставило се питање да ли право на правично задовољење треба дозволити од тренутка када је утврђена повреда права на суђење у разумном року (у поступку по приговору или по жалби) или од неког каснијег

тренутка, тј. када истекне рок у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене делотворне процесне радње, а то није учинио. Настаје сукоб вредности у праву. Прва вредност коју треба заштитити јесте да се странци омогући да што пре добије правично задовољење (па јој, по тој логици, право треба дати од усвајања приговора у првом или другом степену). Друга, с првом релативно сукобљена вредност, јесте тежња да судије и јавни тужиоци поштују решења у којима им је одређен рок за предузимање делотворних процесних радњи, чиме рад правосуђа добија на брзини. Ако се странци омогући да добије правично задовољење пре него што постане извесно да је дошло до убрзања поступка (рецимо, доношењем решења о усвајању приговора или доношењем решења о усвајању жалбе против решења којим је приговор одбијен), онда се и странке и судови стимулишу да занемарују предузимање делотворних радњи. Судије и јавни тужиоци наводили би се да запоставе налоге за предузимање делотворних процесних радњи и убрзају поступак, јер би се амбиције странке исцрпеле добијањем правичног задовољења (на основу решења), а убрзање би пало у други план (упркос томе што судија или јавни тужилац после решења којим се усваја приговор не морају предузети ниједну наложену делотворну процесну радњу). Странка би стицала право на правично задовољење пре него што би сазнала да ли је поступак убрзан и тиме губила интерес за убрзавање поступка. У закону је усвојено компромисно решење. Странка чији је приговор усвојен, а није изјавила жалбу, стиче право на правично задовољење када истекне рок у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме процесне радње које су му наложене, а које убрзавају поступак. Тако се и странке, и судије, и јавни тужиоци стимулишу да теже убрзању поступка, а право странке на правично задовољење везује за правноснажност решења којим се приговор усваја; све до те правноснажности, странка има право да жалбом захтева преиначење решења зато што нису предузете наложене процесне радње које убрзавају поступак. Практично, у овом случају странка стиче право на правично задовољење најкасније у року од четири месеца од усвајања приговора у првом степену (члан 11. став 2. и члан 12. став 2. реченица друга). Истовремено, и помало споредно, странка се тиме упућује, наводи на жалбу ако председник суда или непосредно виши јавни тужилац пропусти да наложи делотворне мере (чиме се фаворизује убрзање поступка). У истом року странка стиче право на правично задовољење и када је њен приговор усвојен, а жалба одбијена уз истовремено потврђивање решења којим се приговор усваја. Практично, одбијањем жалбе овде правноснажност стичу оба дела решења о усвајању приговора („утврђујући” и „оперативни”), па ситуација личи оној у којој је приговор усвојен, а жалба није изјављена. Истина, овде је било могуће предвидети да се право на правично задовољење стиче тренутком пријема другостепеног решења (као што је предвиђено у случају кад се жалба усваја). Међутим, тиме би широм била отворена права странака на злоупотребу, а судије (јавни тужиоци) стимулисали да не поштују рокове за предузимање делотворних процесних радњи. Наиме, странка би подношењем жалбе против усвојеног приговора (у коме су, рецимо правилно наложене процесне радње), издејствовала одбијање жалбе иако суштински не постоје жалбени разлози и није ни постојао разлог за жалбу, и тиме стекла право на задовољење тренутком достављања другостепеног решења којим се жалба одбија. Странка би тиме брзо и злоупотребом овлашћења остварила право на задовољење и изгубила интерес за убрзање поступка. Стога је излаз нађен у правилу да и у том случају странка стиче право на задовољење истеком рока у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене процесне радње. Кад тај рок истекне, странка може да захтева и правично задовољење и да поднесе нови приговор (члан 13. став 2. *in fine*), наравно, ако за њега има разлога, чиме се погодује ефикасности поступања судија и јавних тужилаца. С друге стране, странка чија је жалба усвојена стиче право на правично

задовољење када је примила решење којим је њена жалба усвојена (члан 22. став 2). У овом случају странка не може да коригује евентуални пропуст судије или јавног тужиоца да предузме делотворне процесне радње које су му наложене другостепеним решењем, јер не постоји трећа инстанца (не постоји право жалбе на другостепено решење), због чега нема разлога да правично задовољење „чека“ да ли ће судија или јавни тужилац предузети наложене процесне радње. Ипак, и у овом случају, заштићено је право странке да захтева да судија или јавни тужилац предузме делотворне процесне радње које су му наложене другостепеним решењем, и тако тражи убрзање поступка, али подношењем новог приговора. Наиме, „Странка чија је жалба усвојена, и странка чији је приговор усвојен, а жалба одбијена могу да поднесу нови приговор одмах после истека рока у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме делотворне процесне радње“ (члан 13. став 2). Када је реч о могућности за подношење новог приговора, ваља нагласити да странка чији је приговор правноснажно одбијен може да поднесе нови приговор када истекну четири месеца од пријема решења којим је приговор одбијен, што одговара најдужем року у коме су судија и јавни тужилац дужни да, ако је приговор усвојен, предузму делотворне процесне радње. Коначно, странка чије је проговор усвојен, а која сматра да судија или јавни тужилац нису предузеле делотворне процесне радње које су му наложене у року, може да поднесе само жалбу, нема право на нови приговор (члан 14. став 2. *in fine*). Тиме је спречена могућност да странка има опцију: да изјави приговор или жалбу, што би могло да унесе конфузију. Но, њено право на нови приговор успоставља се после истека пет месеци од када је примила првостепено решење (члан 13. став 1. *in fine*).

Други услов да странка оствари право на правично задовољење јесте да не протекне рок у коме правично задовољење може да се захтева. То је шест месеци од када је странка стекла право на правично задовољење, ако се задовољење тражи пред Правобранилаштвом (члан 24. став 1), или једна година ако се задовољење тражи у парничном поступку пред основним судом (члан 26. став 1).

Поступак пред Правобранилаштвом почиње предлогом странке за поравнање. Странка може, али не мора да поднесе тај предлог: она може одмах да оптира за тужбу основном суду. Но, ако одлучи да покуша с поравнањем, странка не може Правобранилаштву поднети предлог по истеку рока од шест месеци од када је стекла право на обештећење (члан 24. став 1). У предлогу означава да ли од Републике Србије (коју Правобранилаштво заступа) захтева исплату новчаног обештећења или издавање и објављивање писмене изјаве којом се утврђује повреда права на суђење у разумном року, или и једно и друго (члан 24. став 2). Правобранилаштво је дужно да покуша да са странком постигне споразум у року од два месеца од дана пријема предлога за поравнање, иначе се поступак поравнања обуставља. Ако споразум буде постигнут, Правобранилаштво закључује са странком вансудско поравнање које представља извршну исправу (члан 24. став 3. *in fine*), те на основу њега може директно да се поднесе предлог за извршење. Правобранилаштво мора при закључивању поравнања да се руководи висином новчаног обештећења одређеног законом (члан 24. став 4).

Но, странка не мора ни да покуша поравнање с Правобранилаштвом, односно може да покуша, па да одустане писменим поднеском (члан 24. став 5), или да настоји, али не успе да закључи поравнање (рецимо, зато што се не слаже с висином новчаног обештећења итд.). У тим случајевима, странка може да поднесе тужбу суду и да њоме захтева исплату новчане накнаде. Рок за подношење тужбе је годину дана од када је странка стекла право на правично

задовољење (члан 26. став 1). Странци која задоцни с тужбом, тужба се одбацује. Такође, тужба није дозвољена ни ако странка постигне поравнање с Правобранилаштвом, као ни док траје поступак поравнања (члан 26. став 2). У овом последњем случају странка мора да иступи из поступка поравнања и потом поднесе тужбу.

Тужба се подноси основном суду који о њој решава у парничном поступку (члан 26. став 1. и члан 28. став 1). Да би се странци олакшало остварење права, предвиђена је месна надлежност основног суда на чијем подручју странка (тј. тужилац) има пребивалиште, или боравиште, или седиште (члан 28. став 1). У парничном поступку сходно се примењују одредбе о споровима мале вредности из закона којим се уређује парнични поступак, независно од врсте и висине тужбеног захтева странке (члан 27. став 1). Посреди је посебан парнични поступак који у пракси траје најкраће, што је још једна корист по странку и доказ делотворности правних средстава. Ревизија у том спору није дозвољена (члан 27. став 3).

Затим се уређује однос између овог закона и одредаба чл. 8а-8в Закона о уређењу судова. Основно правило гласи да се поступак заштите права на суђење у разумном року који је покренут према Закону о уређењу наставља и окончава према њему (члан 34. став 1). После престанка важења одредаба чл. 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова, али и пошто се окончају поступци који су вођени на основу чл. 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова после престанка њиховог важења (члан 34 став 1), примењује се овај закон. При томе, он се примењује на повреде права на суђење у разумном року које настану после престанка важења одредаба чл. 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова, под условом да поступак још траје у тренутку покретања поступка за заштиту права; исто тако, овај закон примењује се и на судске поступке који још трају, али је евентуална повреда права на суђење у разумном року настала пре почетка примене одредаба чл. 8а-8в Закона о уређењу судова (дакле, могуће је да је повреда права на суђење у разумном року настала пре него што је Србија и Црна Гора приступила Конвенцији), а о постојању повреде није решавао Уставни суд у поступку о уставној жалби (члан 34. ст. 2. и 3).

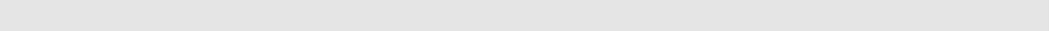
Лицима која су поднела притужбу Европском суду за људска права, о којој још није донета одлука о прихватљивости или основаности, пружа се могућност поравнања пред Правобранилаштвом и у случају неуспеха покушаја поравнања или одсуства воље странке да покуша поравнање, омогућава пут тужбе према овом закону (члан 35). То би требало да буде ефикасан начин да се захтеви реше пред органима Србије, уместо пред Европским судом за људска права.

Предвиђа се и престанак правне снаге одредаба Закона о уређењу судова које тренутно уређују заштиту прва на суђење у разумном року и одредбе Закона о Уставном суду која одређује да се заштита за повреду права на суђење у разумном року може захтевати и пре исцрпљења правних средстава (члан 36). Закон треба да ступи на снагу 1. јануара 2016. године (члан 37).

V. ПРОЦЕНА ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА ПОТРЕБНИХ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЗАКОНА

За спровођење овог закона није потребно да се обезбеде средства у буџету Републике Србије.

За спровођење овог закона као и за извршавање пресуда Европског суда за људска права, планирана су средства из буџета Републике Србије, у укупном износу од 1.140.101.000 динара за 2016. годину и 1.149.131.000 динара за 2017. годину.

**ИЗЈАВА О УСКЛАЂЕНОСТИ ПРОПИСА СА ПРОПИСИМА
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ**

1. Овлашћени предлагач прописа: Влада

Обрађивач: Министарство правде

2. Назив прописа

Предлог закона о заштити права на суђење у разумном року

Draft Law on Protection of the Right to Trial in Reasonable Time

3. Усклађеност прописа са одредбама Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије са друге стране („Службени гласник РС”, број 83/08) (у даљем тексту: Споразум), односно са одредбама Прелазног споразума о трговини и трговинским питањима између Европске заједнице, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране („Службени гласник РС”, број 83/08) (у даљем тексту: Прелазни споразум):

а) Одредба Споразума и Прелазног споразума која се односе на нормативну садржину прописа,

Наслов VII. – Правосуђе, слободе и безбедност, у оквиру којег је члан 80 – Јачање институција и владавина права.

б) Прелазни рок за усклађивање законодавства према одредбама Споразума и Прелазног споразума,

в) Оцена испуњености обавезе које произлазе из наведене одредбе Споразума и Прелазног споразума,

Наслов VII. – Правосуђе, слободе и безбедност, у оквиру којег је члан 80 – Јачање институција и владавина права.

г) Разлози за делимично испуњавање, односно неиспуњавање обавеза које произлазе из наведене одредбе Споразума и Прелазног споразума,

д) Веза са Националним програмом за усвајање правних тековина Европске уније.

- /

4. Усклађеност прописа са прописима Европске уније:

а) Навођење одредби примарних извора права Европске уније и оцене усклађености са њима,

б) Навођење секундарних извора права Европске уније и оцене усклађености са њима,

в) Навођење осталих извора права Европске уније и усклађеност са њима,

г) Разлози за делимичну усклађеност, односно неусклађеност,

д) Рок у којем је предвиђено постизање потпуне усклађености прописа са прописима Европске уније.

- /

5. Ако не постоје одговарајуће надлежности Европске уније у материји коју регулише пропис, и/или не постоје одговарајући секундарни извори права Европске уније са којима је потребно обезбедити усклађеност треба образложити ту чињеницу. У овом случају, није потребно попуњавати Табелу усклађености прописа. Табелу усклађености није потребно попуњавати и уколико се домаћим прописом не врши пренос одредби секундарног извора права Европске уније већ се искључиво врши примена или спровођење неког захтева који произилази из одредбе секундарног извора права (нпр. Предлогом одлуке о изради стратешке процене утицаја биће спроведена обавеза из члана 4. Директиве 2001/42/ЕЗ, али се не врши и пренос те одредбе Директиве).

Предлог закона о заштити права на суђење у разумном року припремљен је узимајући у обзир Препоруку REC (2010) 3 Комитета министара држава чланица Савета Европе о делотворним правним средствима за прекомерно трајање поступака (с примерима добре праксе) усвојену 24. фебруара 2010. године.

6. Да ли су претходно наведени извори права ЕУ преведени на српски језик?

- /

7. Да ли је пропис преведен на неки службени језик ЕУ?

- /

8. Учешће консултаната у изради прописа и њихово мишљење о усклађености

У поступку припреме Предлога закона остварена је сарадња са Европском комисијом.